

Nr 50

Utlåtande i anledning av väckta motioner om inrättande av ett ekonomiskt förvaltarskap som alternativ till omyndigförklaring.

Första lagutskottet har behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 54 i första kammaren av herr *Andersson, Torsten*, och herr *Sundin*, samt nr 62 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.* I motionerna, vilka är likalydande, hemställes "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning beträffande vidgandet av stadgandet i 18 kap. 3 § föräldrabalken om god man till att även gälla förordnande av förvaltare i enlighet med vad i motionen anförts".

Beträffande det närmare innehållet i motionerna får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas nedan, hänvisa till motionen II: 62.

Motionerna har varit föremål för remissbehandling.

Gällande bestämmelser

Om omyndighet på grund av rättens beslut stadgas i 10 kap. föräldrabalken. Enligt 1 § skall den som fyllt 21 år förklaras omyndig i fall som anges i fyra punkter, nämligen

1. om han på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av självsverksamheten är ur stånd att vårda sig eller sin egendom;
2. om han genom slöseri eller annan grov vanvård av sin egendom eller eljest genom otillbörligt förfarande med avseende å egendomen äventyrar sin eller sin familjs välfärd;
3. om han är hemfallen åt missbruk av rusgivande medel och i följd därav icke kan vårda sig eller sin egendom; eller
4. om han på grund av sjukdom, försvagat hälsotillstånd, lyte, oerfarenhet eller annan orsak behöver annans bistånd i vården av sina angelägenheter och av sådan anledning själv begär att bliva förklarad omyndig eller samtycker därtill.

Föreligger beträffande underårig sådant fall som sägs i 1 § må enligt 2 § rätten förklara, att han skall förbli omyndig jämväl efter uppnådd myndighetsålder.

För den som förklarats omyndig enligt nu återgivna bestämmelser skall förordnas förmyndare, som har att förvalta hans egendom och företräda

honom i ekonomiska angelägenheter. Förmynderskapet står under tillsyn av överförmyndaren och förmynderskapsdomstolen. Den omyndige äger ej råda över sin egendom eller åtaga sig förbindelser i vidare mån än som följer av vad som skall gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv genom gåva eller testamente. Enligt särskilda bestämmelser gäller i detta hänseende bl. a. att den omyndige själv får sluta avtal om tjänst eller annat arbete. Rätten kan dock, när hänsynen till den omyndiges välfärd kräver det, förordna att sådant avtal skall ingås och uppsägas av förmyndaren. Vidare äger den omyndige att själv råda över vad han genom eget arbete förvärvat efter omyndighetsförklaringen. Detsamma gäller avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe. Det föreligger emellertid en möjlighet för förmyndaren att med överförmyndarens tillstånd omhändertaga även egendom som nu avses. Om den omyndige ingått avtal utan samtycke, där sådant erfordras, blir inte avtalet bindande för honom. Frågan om avtalets giltighet mot medkontrahenten blir enligt huvudregeln svävande, tills avtalet blivit godkänt eller behörigen fullgjort. Under tiden kan medkontrahenten frånträda avtalet. Undantag från huvudregeln gäller för det fall, att medkontrahenten kände till omyndigheten och ej hade anledning antaga, att den omyndige, t. ex. på grund av förmyndarens samtycke, ägde behörighet att sluta avtalet.

Den som är omyndigförklarad står icke under annans vårdnad. Däremot åligger det förmyndaren att sörja för den omyndiges person, i den mån det med hänsyn till grunden för omyndighetsförklaringen eller eljest finnes nödigt.

Omyndighetsförklaring skall av rätten hävas, om den omyndige finnes i stånd att själv taga vård om sina angelägenheter.

I 18 kap. föräldrabalken lämnas bestämmelser om förordnande av god man i skilda situationer. I förevarande sammanhang är bestämmelserna i 3 § av särskilt intresse. Där stadgas, att om någon för sjukdom, som kan antagas vara övergående, är ur stånd att bevaka sin rätt eller förvalta sin egendom, rätten där så erfordras skall förordna god man att bevaka hans rätt eller förvalta egendomen. Sådant förordnande får icke givas utan den sjukas samtycke, med mindre sjukdomen medför hinder mot inhämtande av samtycket.

Ett godmanskap av angivet slag medför, utan hänsyn till dess omfattning, icke någon begränsning i den sjukas rättsliga handlingsförmåga. Är ej sjukdomen sådan att den betager huvudmannen handlingsförmågan, kan han därför vidtaga åtgärder som kolliderar med förfoganden, vilka företagits av gode mannen. De kolliderande rättshandlingarna bedömes då som om båda handlingarna vidtagits av huvudmannen.

Godmanskap står liksom förmynderskap under tillsyn av överförmyndaren och rätten. God man som förordnats enligt nyssnämnda lagrum skall entledigas, så snart huvudmannen begär det.

Bestämmelserna om omyndighet och om god man har i stort sett oförändrade överförts till föräldrabalken från 1924 års lag om förmynderskap. I motiven till förmynderskapslagen behandlade *lagberedningen* (förslag till revision av ärvdabalken I) frågan om att införa ett kuratel med mera begränsade rättsverkningar än omyndighet. Efter en redogörelse för vissa utländska system med olika arter eller grader av myndighet anförde lagberedningen (s. 132 f):

Då beredningen avstått från att härutinnan följa utländska förebilder, som medgiva en mera individualiserande behandling av faktiskt förefintliga olika grader av rättslig handlingsförmåga, har detta skett i enkelhetens och rättssäkerhetens intresse. Vad fransk, schweizisk och dansk rätt i berörda hänseende innehåller är visserligen ägnat att åt rättslivet och rättstillämpningen giva en större smidighet, men innebär tillika en fara, att de mindre ingripande anordningarna i längden uttränga den verkligt effektiva åtgärden, omyndighetsförklaringen. Ställer man av hänsyn till den, som ej själv kan vårda sig eller sin egendom, principiellt jämte omyndighetsförklaringen ett kuratel med mindre vittgående rättsverkningar, blir lätt omyndighetsförklaringen stämplad såsom något i och för sig nedsättande. En dylik uppfattning bör dock på allt sätt undvikas. Då förslaget i princip i berörda hänseende kvarstår på den svenska rättens ståndpunkt, hava i förevarande kapitel endast jämförelsevis få bestämmelser varit erforderliga. Emellertid kompletteras dessa genom stadgandet i 11 kap. 3 §, som i viss begränsad omfattning tillåter en åtgärd, som är ägnad att, utan att medföra inskränkning i den rättsliga handlingsförmågan, i viss mån ersätta en omyndighetsförklaring.

Det av lagberedningen åsyftade stadgandet i 11 kap. 3 § lagen om förmynderskap motsvarar stadgandet om god man i 18 kap. 3 § föräldrabalken.

I specialmotiveringen beträffande det numera i 10 kap. 1 § 4. upptagna rekvisitet för omyndighetsförklaring anförde lagberedningen vidare (s. 140 f):

I samtliga nu omförmälda fall, där en person icke är ur stånd att själv vårda sina angelägenheter men väl behöver annans bistånd därtill, har omyndighetsförklaringen gjorts beroende därav, att den person, om vars försättande i omyndighet fråga är, själv begär eller samtycker till sådan åtgärd. Det kan anmärkas, att denna åtgärd här i viss mån går längre än behovet kräver. Men dels med hänsyn till de fall, där med en viss sannolikhet fullt objektiva — om ock icke fullt bevisliga — grunder för omyndighetsförklaring föreligga, dels ock med hänsyn till de praktiska olägenheter, som införandet av kuratel vid sidan av förmynderskapet skulle medföra, har beredningen stannat vid omyndighetsförklaringen. Mot införandet hos oss av angivna främmande rättsinstitut talar ock faran, att omyndighetsförklaring därigenom ofta icke skulle komma till stånd, oaktat ett verkligt behov därav föreläge. Jämväl må erinras om de svårigheter, som kunna uppstå, såframt enighet ej vinnes beträffande förvaltningsåtgärder, som kräva samverkan mellan kuratorn och den, för vilken han förordnats. De olägenheter, som äro förknippade med omyndighetsförklaringen, såsom nödvändigheten av publikation o.s.v. skulle icke heller kunna undvaras vid anordnandet av ett kuratel. Kontroll över kurators förvaltning måste ock anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med kontrollen över förmyndar-

förvaltningen. Anmärkas bör jämväl att även vid omyndighetsförklaring det står förmyndaren öppet att i viss omfattning lämna den omyndige en något större frihet än lagen själv giver honom. Förmyndaren kan på sitt eget ansvar överlämna viss egendom till den omyndiges förfogande ävensom giva honom fullmakt att företaga vissa rättshandlingar, som enligt lag tillhöra förmyndaren. Härigenom kan omyndigheten i många fall göras mindre kännbar för den omyndigförklarade och sålunda tillfälle beredas honom att själv ombesörja sina ekonomiska angelägenheter, där dessa äro av mindre vikt. Särskilt i de fall, då omyndighetsförklaring skett efter vederbörandes egen önskan, är det naturligt, att förmyndaren lämnar den omyndigförklarade all den ekonomiska rörelsefrihet, som omständigheterna medgiva. Ett dylikt förmynderskap närmar sig ofta faktiskt kuratelet, sådant detta i vissa främmande lagar utbildats.

Motionerna

Den i motionerna anförda motiveringen innehåller i huvudsak följande synpunkter.

Då omyndighetsförklaring i många fall betraktas som en mycket betydande begränsning av den enskildes fri- och rättigheter, förekommer det att en person som uppenbarligen icke själv är kapabel att sköta t. ex. förvaltningen av sina tillgångar, även om han är medveten om detta förhållande, icke är villig medverka till en omyndighetsförklaring.

Mycket talar enligt motionärerna för att möjligheter att erhålla ett begränsat ekonomiskt skydd utan omyndighetsförklaring borde skapas. De krav som bör kunna ställas på ett dylikt skydd sammanfattas på följande sätt: Huvudmannen skall tills vidare eller för viss tid ha möjlighet överlämna förvaltningen av sina tillgångar — helt eller delvis — till annan utan behållande av dispositionsrätt. Tillfredsställande garantier bör föreligga mot misskötsel av förvaltningsuppdraget. Motionärerna erinrar om att det genom privaträttsligt avtal föreligger möjlighet att uppdraga åt någon fysisk eller juridisk person att handha förmögenhetsförvaltningen, s. k. sysslomannskap. Därvid är att märka att omfattningen av sysslomannens befogenheter helt bestämmas genom avtalet med huvudmannen, som även när som helst kan återkalla uppdraget. Huvudmannens förmåga att själv företaga rättshandlingar begränsas ej heller genom etablerande av ett sysslomannskap, varför det mycket väl kan tänkas att han och sysslomannen företar kolliderande dispositioner beträffande tillgångarna. Risk för misskötsel av förvaltningen från sysslomannens sida föreligger knappast när funktionen fylls av ett bankföretag. Rimligt skydd mot trolöshet eller vårdslöshet av fysisk person kan i allmänhet erhållas genom garantiförsäkring.

Den möjlighet, som föreligger i vissa utländska rättssystem, att under vissa förutsättningar genom myndighets försorg etablera en mindre omfattande form av förmögenhetsrättslig representation än förmynderskapet, s. k. kuratel, föreligger endast i mycket begränsad utsträckning i svensk

rätt. Tillämpligt i detta sammanhang torde endast stadgandet i 18 kap. 3 § föräldrabalken vara. Med hänsyn till de snäva förutsättningarna för anordnande av godmanskap eller kuratel enligt detta lagrum torde denna möjlighet mera sällan utnyttjas. Godmanskapet uppfyller för övrigt lika litet som sysslomannaskapet kravet på att huvudmannen skall, så länge han har en företrädare i förmögenhetsrättsligt avseende, sakna rätt att företaga egna förmögenhetsdispositioner. Däremot är kontrollen över den gode mannens förvaltning betryggande ordnad eftersom denne står under överförmyndarens uppsikt.

Uppenbart är enligt motionärerna, att det finns ett stort behov av ett effektivt ekonomiskt stöd för vad man skulle kunna kalla "bräckliga" personer, d.v.s. personer som på grund av ålderdom, viljesvaghet eller annan orsak är oförmögna att bedöma räckvidden av sina ekonomiska transaktioner. Om dessa personer själva får behålla dispositionsrätten till sina tillgångar eller när som helst kan återkalla stödet saknar arrangemanget praktisk betydelse.

Motionärerna anser det motiverat att domstol får möjlighet att efter anhållan från enskild person eller honom närstående förordna en särskild förvaltare. Förvaltarens uppgift skulle vara att på bästa sätt förvalta de anförtrodda tillgångarna med beaktande av att huvudmannen skulle få sina rimliga intressen tillgodosedda även vad beträffar personliga utgifter. Förordnandet av förvaltare bör kungöras på sätt som skulle vara tillfredsställande för tredjemans godtroskydd. Förvaltarens verksamhet bör stå under offentlig kontroll.

Det synes motionärerna tänkbart att vidga tillämpningsområdet för kuratel enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken till att även omfatta förvaltning i enlighet med vad motionärerna skisserat. De anser att detta i många fall skulle vara ett bättre alternativ än den mera drastiska omyndighetsförklaringen.

Remissyttranden

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionerna från *socialstyrelsen*, *hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *Stockholms rådhusrätt*. Härjämte har tillfälle att avgiva yttrande över motionerna beretts *överförmyndarnämnden* i Stockholm, *Föreningen Sveriges häradshövdingar*, *Föreningen Sveriges stadsdomare*, *Sveriges advokatsamfund* och *Svenska bankföreningen*.

Hovrätten över Skåne och Blekinge förordar en inventering av det behov som kan föreligga av lagändring i det syfte motionärerna angivit. *Stockholms rådhusrätt* uttalar sig bl. a. för en utredning angående möjligheterna att anordna godmanskap för s. k. "bräckliga" personer. *Överförmyndarnämnden*, som i annat ärende (se utskottets utlåtande nr 49) tillstyrkt en allmän översyn av förmynderskapslagstiftningen och därmed sammanhäng-

ande lagstiftning, föreslår att den i motionerna upptagna frågan hänskjutes till den utredning som kan komma att tillsättas för nämnda översyn.

Övriga remissinstanser uttalar sig i avstyrkande riktning.

Nämnda hovrätt anför:

Motionerna innehåller uppenbarligen en riktig tanke. Omyndighetsförklaring användes för närvarande i mycket begränsad omfattning. Det kan antagas att det likväl i åtskilliga fall finnes ett behov av att få till stånd en egendomsförvaltning av särskilt förordnad person och under offentlig kontroll men att hinder däremot möter på grund av de olägenheter som följer med en omyndighetsförklaring. Härvid torde det icke i första hand vara inskränkningar i den ekonomiska rörelsefriheten som spelar roll. Gällande lag torde i detta hänseende, såsom framhölls av lagberedningen under förarbetena till 1924 års lag om förmyndarskap, erbjuda tillräckliga möjligheter att i den praktiska tillämpningen mildra verkningarna av omyndighetsförklaringen. Motviljan mot omyndighetsförklaring torde snarare bero på de sekundära rättsverkningar som an knyter därtill, såsom förlusten av rösträtt och andra inskränkningar i den personliga friheten. En anordning varigenom åldrade personer och andra som av olika orsaker är oförmögna att själva handhava förvaltningen av sin egendom får möjlighet att genom rättens beslut få denna ställd under särskild förvaltning utan att därmed följer några sekundära rättsverkningar av angivet slag, kan därför antagas svara mot ett aktuellt behov. Hovrätten saknar dock möjlighet att bilda sig någon säker uppfattning, om behovet härav kan vara så omfattande att det uppväger olägenheten av att införa mera komplicerade lagregler.

Under förarbetena till 1924 års lag diskuterade lagberedningen möjligheten att efter utländska förebilder införa ett kuratel med mera begränsade rättsverkningar än omyndighet. Denna tanke avvisades dock under hänvisning främst till faran för att de mindre ingripande anordningarna i längden skulle tränga ut den verkligt effektiva åtgärden, omyndighetsförklaringen (lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken I, sid. 133, 140). Mot denna lagberedningens uppfattning vill hovrätten framhålla att det icke finns något samhälleligt intresse att mera ingripande åtgärder skall vidtagas än de som är nödvändiga. Att bereda erforderlig hjälp med den minst ingripande åtgärden synes vara det mest effektiva.

Motionärernas förslag synes gå ut på att den vars egendom ställes under särskild förvaltning skall vara utesluten från att disponera över egendomen och ej heller kunna när som helst begära återkallelse av förordnandet. Anordningen synes alltså icke närmast anknyta till godmanskap enligt 18 kap. 3 § utan snarare innebära att i fall som avses i 10 kap. 1 § 4. rättens beslut skall kunna innehålla att, i stället för att förklara den med ärendet avsedda personen omyndig, hans egendom eller del därav ställes under särskild förvaltning. Denna förvaltning skulle praktiskt sett ha samma innebörd som förmyndarförvaltningen och vara på samma sätt kontrollerad, men genom att förordnandet hade ett annat namn skulle biverkningarna enligt andra lagar och författningar icke inträda. Värdet därav skulle närmast vara psykologiskt.

Hovrätten är icke beredd att nu tillstyrka en utredning i syfte att ett sådant institut skall införas i lagen, men hovrätten anser motionärernas förslag vara värt ett närmare övervägande. I första hand bör därvid göras en inventering av det behov som kan ha visat sig i överförmyndarnas och

underrätternas praxis. Endast om denna inventering ger vid handen att behovet av ett sådant rättsligt institut är mera framträdande bör arbetet på en lagrevision upptagas.

I rådhusrättens yttrande redogöres inledningsvis för motionärernas förslag. Härfter anföres:

Ett anordnande av förvaltare efter angivna riktlinjer med inskränkning i huvudmannens rådighet över sin egendom synes i realiteten komma en omyndighetsförklaring så nära, att skillnaden bleve av övervägande terminologisk art.

Om motionärerna avse, att nuvarande möjligheter att beröva någon rådigheten över sin egendom mot hans vilja skola utvidgas, kan rådhusrätten icke tillstyrka en sådan utvidgning. Bestämmelserna i 10 kap. 1 § första till tredje punkterna föräldrabalken måste nämligen enligt rådhusrättens åsikt anses fullt tillräckliga, vartill kommer att svårigheterna att klart ange i vilka ytterligare fall ett sådant tvångsingrepp skulle kunna ske torde bliva betydande.

För den, som av någon anledning finner sig behöva annans bistånd i vården av sina ekonomiska angelägenheter men ej anser sig själv kunna instruera och övervaka en fullmäktig eller annan syssloman, finnes jämlikt fjärde punkten i sistnämnda lagrum möjlighet att frivilligt avhända sig dispositionsrätten till sin egendom även om fall enligt första till tredje punkterna ej föreligger. Då i ansökan enligt fjärde punkten endast behöves angivas någon omständighet, som objektivt sett medför behov av sådant bistånd och i praktiken närmare utredning om den åberopade omständighetens förhandenvaro kräves endast i undantagsfall, fungerar stadgandet smidigt och är det användbart i en mängd olika fall. Visserligen saknas möjlighet att från början tidsbegränsa sådan omyndigförklaring. Samma resultat uppnås emellertid därigenom, att förklaringen förhållandevis lätt kan hävas. För ett hävande fordras principiellt, att den omständighet, som legat till grund för omyndigförklaringen, visas ej ha förelegat eller ej längre föreligga eller i vart fall icke vidare medföra behov av förmyndare men i rättstillämpningen fordras i allmänhet ej heller i detta fall någon närmare utredning härom så snart den omyndige och förmyndaren äro ense om hävandet. Även ett önskemål om möjlighet för huvudmannen att delvis själv disponera sina tillgångar kan tillgodoses inom ramen för en omyndigförklaring i det att förmyndaren på eget ansvar kan låta den omyndige själv förfoga över viss egendom.

Sammanfattningsvis anser rådhusrätten sålunda, att nu gällande regler om omyndigförklaring väl tillgodose uppkommande behov av att inskränka enskildas rättsliga handlingsförmåga. I motionerna har framhållits, att även personer med insikt om att de icke själva kunna sköta sin egendom ofta äro obenägna att medverka till en omyndigförklaring med hänsyn till de begränsningar i deras fri- och rättigheter, som en sådan medför. Rådhusrätten kan vitsorda att så är förhållandet. Då emellertid ett förvaltare efter de linjer, som skisserats i motionerna, såsom förut framhållits skulle få så gott som samma materiella innehåll som en omyndigförklaring, kan ifrågasättas om blott genom införandet av en ny beteckning något skulle stå att vinna i förevarande avseende. Härtil komma de svåröverskådliga konsekvenser i lagtekniskt hänseende, som införandet av ett sådant för-

valtarskap skulle medföra och angelägenheten av klarhet och enhetlighet i lagstiftningen på området. Möjligen vore det tänkbart, att rättsverkningarna av en omyndigförklaring enligt 10 kap. 1 § fjärde punkten föräldrabalken på grund av behov av bistånd i ekonomiska angelägenheter skulle kunna i vissa avseenden begränsas, exempelvis i fråga om rösträtten och rätten att utan förmyndarens samtycke ingå äktenskap.

Rådhusrätten anser vidare starka skäl tala för att godmanskap för "bräckliga" personer skulle kunna anordnas jämväl i andra fall än som nu är möjligt åtminstone vid en strikt tillämpning av 18 kap. 3 § föräldrabalken. Vid tillkomsten av 1924 års lag om förmyndarskap, vars bestämmelser i förevarande ämne i stort sett oförändrade överförts till föräldrabalken, framfördes starka betänkligheter mot införandet av mera allmänna bestämmelser om kuratel, främst med hänsyn till riskerna för att erforderlig omyndigförklaring icke skulle komma till stånd och att huvudmannen företager rättshandlingar som kollidera med gode mannens förfoganden. Uppenbart är, att när sådan kollisionsrisk kan förutses godmanskap icke bör anordnas och vid behov i stället omyndigförklaring bör tillgripas. Emellertid förekomma enligt rådhusrättens erfarenhet ej sällan fall, då behov av annans bistånd i ekonomiska angelägenheter med offentlig kontroll över förvaltningen föreligger, ehuru omyndigförklaring med åtföljande förlust av rättslig handlingsförmåga framstår såsom ett onödigt ingrepp med hänsyn till att olämpliga dispositioner från huvudmannens sida ej behöva befaras. Rådhusrätten åsyftar härvid främst personer med lyten eller andra fysiska sjukdomstillstånd av icke övergående natur men även personer med vissa psykiska insufficienstag, vilka ha sjukdomsinsikt och äro beredda att lojalt rätta sig efter en god man. I sådana fall borde med huvudmannens samtycke godmanskap kunna anordnas. I praktiken förekomma redan nu godmanskap enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken av lång varaktighet — bland annat för lindrigt psykiskt sjuka — utan att rådhusrätten veterligt några olägenheter därav förmärkts. Skulle i något fall huvudmannen själv företaga förmögenhetsdispositioner i strid mot gode mannens förfoganden, torde ofta grund för tvångsvis omyndigförklaring föreligga, och gode mannen har då möjlighet att i sista hand genom hänvändelse till överförmyndaren åvägabringa sådan förklaring.

Under hänvisning till det anförda får rådhusrätten avgiva det utlåtandet, att införandet av ett förvaltarskap med inskränkning i huvudmannens rådighet över sin egendom icke synes böra ifrågakomma, att en utvidgning av möjligheterna att anordna godmanskap för så kallade "bräckliga" personer bör utredas samt att beträffande omyndigförklaring jämlikt 10 kap. 1 § fjärde punkten föräldrabalken på grund av behov av bistånd i ekonomiska angelägenheter måhända borde undersökas, i vad mån dess rättsverkningar kunde i vissa avseenden begränsas i förhållande till vad som gäller.

Överförmyndarnämnden åberopar ett av kanslichefen Björn Nordqvist utarbetat tjänstememorial, som bl. a. innehåller följande:

Överförmyndarnämnden får ofta framställningar från anhöriga till någon person, som är i behov av förmyndare, att bistå dem genom att hos rätten ansöka om att vederbörande skall förklaras omyndig. Enär omyndighetsförklaringen anses vara ett så kraftigt ingrepp i en persons fri- och rättig-

heter drar man sig för att själv ställa sig som sökande för att inte stöta sig med den, för vilken omyndighetsförklaring sättes i fråga. En stor svårighet är ofta att anskaffa läkarintyg, enär vederbörande vägrar att låta sig undersökas. Överförmyndaren saknar helt befogenheter att i dylika fall föranstalta om undersökning. Det kan inte uteslutas att på grund av de anhörigas tvekan många fall aldrig kommer till överförmyndarens kännedom. Alla dessa faktorer kan samverka till att en person, som rätteligen borde förklaras omyndig icke blir det, och sålunda icke kommer i åtnjutande av det skydd mot oöverlagda ekonomiska transaktioner som han borde ha.

Överförmyndarnämnden har även funnit att domstolorna stundom genom en extensiv tolkning av 18 kap. 3 § föräldrabalken åtminstone tillfälligt söker lösa de problem, som kan uppstå i dylika eller likartade situationer.

De ovan skisserade omständigheterna pekar hän mot att behov kan föreligga av någon form av kuratel av mera omfattande slag än det som avses i 18 kap. 3 § föräldrabalken men mindre ingripande än en omyndighetsförklaring. Det kan emellertid förutses, att det kommer att stöta på stora svårigheter att finna en ur privaträttslig synpunkt tillfredsställande lösning på detta problem.

Socialstyrelsen påpekar, att enligt vad som framgår av motionerna tilllämpningen av den ifrågasatta bestämmelsen skulle medföra en väsentlig begränsning av vederbörandes rättsliga handlingsförmåga och denna begränsning skulle kunna genomföras även med vederbörandes bestridande om han "på grund av ålderdom, viljesvaghet eller annan orsak är oförmögen att bedöma räckvidden av sina ekonomiska transaktioner". Såvitt socialstyrelsen kan finna är en bestämmelse av denna karaktär närmast att betrakta som en parallell till bestämmelserna i 10 kap. 1 § styckena 1—3 av föräldrabalken, vilka bestämmelser reglerar frågan om omyndighetsförklaring mot vederbörandes bestridande. Socialstyrelsen har i sin ämbetsutövning begränsade möjligheter att vinna erfarenheter från fältet rörande behovet av en bestämmelse i föreslagen riktning. Några omständigheter som tyder på behov av en dylik bestämmelse speciellt i fråga om åldringar har dock icke framkommit. Med hänsyn härtill och då motionärerna icke i övrigt åberopat några vid tillkomsten av föräldrabalken oaktade omständigheter, som skulle kunna motivera ett så väsentligt ingrepp i den personliga friheten som det föreslagna, avstyrker socialstyrelsen bifall till motionerna.

I *häradsövdingeföreningens* yttrande anföres i huvudsak följande.

Såvitt föreningen kan finna skiljer sig till sitt innehåll den av motionärerna skisserade anordningen från ett godmansförordnande enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken i ett mycket väsentligt avseende, nämligen såtillvida att huvudmannen enligt motionärernas förslag helt förlorar sin dispositionsrätt. Godmansförordnande jämlikt nämnda § medför ju icke någon begränsning av huvudmannens rättsliga handlingsförmåga. Skulle av godemannen och huvudmannen kolliderande rättshandlingar företagas, bedömas rättsverkningsgarna som om båda företagits av huvudmannen. Tredje man är väl skyddad, om han avtalar med en huvudman som har god man, medan han däremot kan komma att stå rättslös, om han träffat avtal med en huvud-

man, som honom ovetande avstått sin dispositionsrätt till en sådan förvaltare som motionärerna önska. Att i samma lagrum som under samma eller liknande beteckningar behandla två till sina konsekvenser så skilda förvaltningsformer måste redan i och för sig anses olämpligt.

Med omyndigförklaring har motionärernas förvaltningsform gemensamt att huvudmannen helt förlorar egen dispositionsrätt inom det område och under den tid förvaltningen omfattar. Däremot skulle han äga full dispositionsrätt i allt övrigt. Om en sådan förvaltningsform infördes genom att 18 kap. 3 § föräldrabalken utvidgades, måste man fråga sig om, i sådana fall då huvudmannen helt överlämnade förvaltningen, han icke ens skulle äga den i och för sig ganska omfattande, i föräldrabalken reglerade, rättsliga handlingsförmåga som tillkommer en omyndigförklarad person.

Föreningen finner alldeles uppenbart att en förvaltningsanordning av det slag motionärerna avse skulle medföra mycket allvarliga, kanske oöverkomliga svårigheter för tredje man. Det torde icke vara möjligt att genom ett kungörelseförfarande garantera ett tillfredsställande godtrosskydd. Särskilt skulle dessa svårigheter accentueras vid förordnande med begränsad omfattning. Även om denna omfattning omsorgsfullt bestämdes i förordnandet, skulle det icke kunna undvikas att stora svårigheter framdeles likväl kunde uppkomma vid gränsdragning mellan de områden, där huvudmannen saknade egen dispositionsrätt och de inom vilka han bibehållits vid denna rätt. Huvudmannen själv skulle riskera att möta lika stor misstro och komma att bli utsatt för lika stort obehag som om han vore omyndigförklarad. Han skulle ständigt riskera att anses sakna dispositionsrätt till dess han styrkt motsatsen. Tvistigheter skulle dessutom lätt uppkomma angående giltigheten av ingångna avtal.

Det förekommer såsom motionärerna framhållit otvivelaktigt att person som borde omyndigförklaras icke är villig medverka till att så sker, men att fördenskull införas en förvaltningsform med samma reella innebörd men med annan beteckning torde icke vara motiverat, i synnerhet som i sådana fall i regel möjlighet finnes för omyndigförklaring utan vederbörandes samtycke. Gentemot huvudmannens önskemål om en diskret form kommer alltid att stå tredje mans berättigade krav på offentlighet och information. Föreningen kan icke finna att avvägningen mellan dessa intressen bör ske på annat sätt än föräldrabalken nu gör. Dessutom må framhållas att redan nu i praxis en tendens är märkbar att begära godmansförordnande jämlikt 18 kap. 3 § föräldrabalken i fall då omyndigförklaring rätteligen skall ske. Ytterligare utveckling i sådan riktning bör icke uppmuntras utan tvärtom motverkas.

I *advokatsamfundets* yttrande erinrar samfundsstyrelsen inledningsvis om de olägenheter som enligt lagberedningens uttalanden var förknippade med ett kuratel som medför begränsning i vederbörandes rättsliga handlingsförmåga. En annan nackdel med ett förvaltarskap av angivet slag torde enligt styrelsen vara att svårigheter skulle uppstå att avgränsa de områden inom vilka åtgärder finge företagas av förvaltaren respektive den för vilken förvaltare förordnats. Styrelsen, som finner de angivna olägenheterna med det av motionärerna föreslagna förvaltarskapet väsentliga, anser de möjligheter som finnes för envar och sålunda även för personer, som av

en eller annan anledning har svårt att själva förvalta sin egendom, att uppdraga åt annan betrodd person eller institution att handha deras egendomsförvaltning eller att biträda dem därmed fullt tillräckliga. Med hänsyn till de möjligheter som således föreligger att genom privaträttsliga avtal erhålla biträde vid egendomsförvaltning tror sig styrelsen även kunna utgå från att ett institut med ett genom förordnande av domstol tillkommet förvaltarskap, som i allmänhet skulle förutsätta samtycke av den för vilken sådant förordnande ifrågasättes, skulle komma att i praktiken erhålla ringa tillämpning.

I *stadsdomareföreningens* yttrande uttalar styrelsen att det av motionärerna föreslagna institutet skulle innebära en lägre grad av omyndighetsförklaring. Att här införa en gradering synes styrelsen såväl teoretiskt som praktiskt olämpligt.

Bankföreningen anför:

För den som frivilligt vill överlämna förvaltningen av hela eller en del av sin egendom till annan synes tillräckliga utvägar därtill redan stå till buds. Bankernas notariatavdelningar ombesörjer i stor utsträckning sådan förvaltning och dessutom finns möjlighet att anlita fullmäktig eller begära förordnande av god man enligt 18 kap. 3 § föräldrabalken.

Vad motionärerna önskar är emellertid något annat, nämligen ett förvaltarskap som skulle kunna anordnas och bibehållas även mot huvudmannens vilja och som bland annat skulle innebära, att han sattes ur stånd att själv företaga förmögenhetsrättsliga dispositioner. Det förefaller bankföreningen som om ett dylikt arrangemang i praktiken skulle komma att skilja sig så obetydligt från förmynderskap att det i själva verket endast bleve fråga om en olikhet i benämningen.

Utskottet

I 18 kap. 3 § föräldrabalken stadgas att, om någon för sjukdom, som kan antagas vara övergående, är ur stånd att bevaka sin rätt och förvalta sin egendom, rätten där så erfordras skall förordna god man att bevaka hans rätt eller förvalta egendomen. Sådant förordnande får icke givas utan den sjukes samtycke, med mindre sjukdomen medför hinder mot inhämtande av samtycket. Ett godmanskap av angivet slag medför icke någon begränsning i den sjukes rättsliga handlingsförmåga.

I förevarande motioner föreslås en utredning beträffande utvidgning av nämnda stadgande till att även gälla förordnande av förvaltare i enlighet med vissa i motionerna angivna riktlinjer. Av vad därutinnan anförts synes framgå att motionärerna vill införa ett kuratel, som skulle kunna anordnas eller vidmakthållas även mot huvudmannens vilja och som skulle medföra att hans rättshandlingsförmåga begränsades. I båda dessa avseenden skulle kuratelet alltså stå nära vad som gäller efter omyndighetsförklaring. Där- emot skulle huvudmannen tydligen icke få vidkännas sådana för omyndig-

heten karakteristiska följdverkningar som t. ex. förlust av rösträtten. Kuratelet skulle stå under offentlig tillsyn på samma sätt som förmynderskap och godmanskap.

De motiv som anförts för reformförslaget hänför sig främst till iakttagelsen att det förekommer, att personer som uppenbarligen icke är i stånd att själva sköta t. ex. förvaltningen av sina tillgångar, även om de är medvetna härom, icke är villiga att medverka till omyndighetsförklaring, eftersom en sådan medför betydande inskränkningar i den enskildes fri- och rättigheter. Motionärernas förslag syftar till att genom en mindre drastisk åtgärd än omyndighetsförklaringen fylla ett behov av effektivt stöd för "bräckliga personer", varmed i sammanhanget menas personer som på grund av ålderdom eller viljesvaghet eller av annan orsak är oförmögna att bedöma räckvidden av sina ekonomiska transaktioner.

Under remissbehandlingen har förslaget avstyrkts av flertalet hörda instanser. Även de remissyttranden som går i tillstyrkande riktning, röjer viss tvekan om behovet och lämpligheten av den föreslagna reformen. Jämväl utskottet hyser starka betänkligheter mot förslaget, särskilt med hänsyn till att det förordade rättsinstitutet för att bli effektivt skulle få utformas så, att på det civilrättsliga planet föga mer än namnet skilde det från omyndighetsförklaringen. Utskottet är på grund härav icke övertygat om att en utredning med det av motionärerna angivna syftet skulle vara befogad.

Emellertid är det för utskottet bekant, att en översyn av förmynderskapslagstiftningen överväges inom justitiedepartementet. Beträffande den närmare inriktningen av översynsarbetet torde det ännu ha varit för tidigt att bestämma. Enligt utskottets uppfattning torde direktiven böra utformas så, att därigenom ej uteslutes möjligheten att i samband med översynen pröva frågan i vad mån de önskemål som uppbär motionärernas förslag kan på lämpligt sätt tillgodoses.

Det sagda synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom. I övrigt bör motionerna ej föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet får sålunda hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 54 och II: 62, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet ovan anför.

Stockholm den 28 november 1963

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Erik Svedberg*, Ferdinand Nilsson*, Hilding, Wikner och Lundin;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson, herrar Östrand*, Svensson i Vä, Ekström i Björkvik, Keijer och Fröding.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.